

Шифр «конкурентні переваги»

НАУКОВА РОБОТА

**на Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт
на тему «Конкурентоспроможність суб'єктів аграрного бізнесу у
геоекономічному середовищі»**

**Галузь знань (спеціальність)
«Управління у сфері економічної конкуренції»**

2018 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ.....	4
РОЗДІЛ 2. ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ Й ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ СВІТУ.....	13
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ У ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	19
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

У період глобалізаційних змін усі суб'єкти макросередовища запроваджують заходи з метою мінімізації ризиків, які утворюють різні типи загроз. Виявлення, попередження та ліквідація таких загроз є важливим завданням системи економічної безпеки держави. Рівень економічної безпеки держави залежить від рівня функціонування й розвитку економічної системи, у тому числі усіх її компонентів у взаємозв'язку і взаємозалежності. *Метою дослідження* є оцінка теоретичних і практичних аспектів формування конкурентоспроможності, розробка та обґрунтування напрямів розвитку у контексті підвищення конкурентних переваг суб'єктів ринку у геоекономічному середовищі.

Основними завданнями наукової роботи є визначення теоретичних і методичних засад конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу; проведення аналітичної оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції і конкурентних переваг; обґрунтування стратегії розвитку у контексті підвищення конкурентних переваг у глобалізаційному середовищі.

Об'єктом дослідження є діяльність суб'єктів аграрного бізнесу у геоекономічному середовищі.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад щодо конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу у геоекономічному середовищі.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних підходів щодо підвищення конкурентних переваг з урахуванням галузевих особливостей суб'єктів аграрного бізнесу з огляду на глобалізаційні процеси.

Наукова робота викладена на 30 сторінках комп'ютерного тексту, містить 3 розділи, список використаних джерел, 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Конкурентоспроможність є багатоаспектним поняттям, яке характеризує відповідність товару умовам ринку, конкретним вимогам споживачів не тільки за своїми якісними, економічними, технічними, естетичними, ергономічними характеристикам, а також за комерційними і іншими умовами реалізації (терміни постачання, ціна, канали збуту, сервіс, реклама тощо). Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств повинна постійно контролюватися через прийняття дієвих управлінських рішень, віддзеркалюватися у фінансових результатах господарської діяльності, характеризувати потенціал розвитку, фінансову і виробничу стійкість, визначати місце підприємства на ринку. Конкуренція мотивує підприємства різних форм власності слідкувати за змінами попиту та пропозиції, розвитком науково технічного прогресу, витратами на виробництво і збут, сприймати до уваги думку споживачів і намагатися зробити свою продукцію кращою в будь – якій сфері.

Особливо гостро постає питання у період глобалізаційної перебудови світової економіки та транснаціоналізації. Для України саме суб'єкти аграрного бізнесу можуть мати низку переваг від глобалізаційних процесів у світовій економіці. Пріоритетним чинником є підвищення конкурентних позицій галузі.

Визначено, що в економічному розумінні конкуренція — це суперництво суб'єктів економічної діяльності за кращу реалізацію своїх товарів, робіт та послуг [1].

Економічний енциклопедичний словник трактує поняття конкуренція, як економічне суперництво і боротьба між різними суб'єктами (передусім товаровиробниками та продавцями товарів і послуг) за як найвигідніші умови їх виробництва і збуту, за привласнення найбільших прибутків та інших цілей [2].

Саме конкуренція спонукає товаровиробників до покращення та зміцнення власних можливостей. Тому кожне підприємство намагається як найкраще задовольнити потреби споживачів, підвищити якість власної продукції, дотримуватись помірної і головне незмінної цінової політики, тримати в секреті технологію виробництва продукції, впроваджувати ноу – хау та нові технології. Інколи конкуруючі підприємства приймають радикальні міри і закривають їм доступ до сировини та енергетичних ресурсів, шляхом розповсюдження недостовірних даних позбавляють підприємства кредитування.

Конкуренція є основною рушійною силою ринкової економіки, інструментом забезпечення її рівноваги й гармонійного розвитку. Термін «конкуренція» (з лат. *concurrentia*) означає змагання, суперництво. Як економічна категорія, конкуренція – це економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам. Для ефективного прояву конкуренції необхідне відповідне середовище, яке передбачає вільне входження на ринок і вихід господарюючих суб'єктів, свободу підприємництва та ціноутворення, доступу до ресурсів і т. д. Тому умови та фактори, які зумовлюють характер ведення конкурентної боротьби, слід виділяти в окремий елемент зовнішнього середовища підприємства. Під конкурентним середовищем слід розуміти сукупність ринкових умов і факторів, які визначають функціонування та відносини у процесі конкуренції підприємств, які виробляють однорідну продукцію, використовують однотипні сировину й матеріали, а також мають одне коло споживачів.

Інтегральним показником, який визначає ефективність діяльності підприємства в конкурентному середовищі, є конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства у широкому розумінні – це реальна та потенційна спроможність, а також наявні для цього можливості підприємства вивчати попит (ринок), проектувати, виготовляти та

реалізувати товари, які по своїм параметрам у комплексі більш для споживачів, ніж товари конкурентів. Конкурентоспроможність підприємства можна розглядати також, як вміння виготовляти і реалізувати швидко та вигідно якісну продукцію в достатній кількості.

Будь – яка господарська діяльність відбувається в умовах конкурентного середовища. Конкурентне середовище – це складна економічна категорія, яка характеризує взаємодію окремих суб'єктів господарювання, держави, інститутів колективного захисту, факторів зовнішнього і внутрішнього впливу на умови економічної діяльності, що визначають відповідний рівень економічного суперництва та вагомість впливу окремих економічних агентів на загальну ринкову ситуацію [3].

Визначено, що в залежності від економічної ситуації конкуренція ведеться: між виробниками, які бажають продати свою продукцію якнайдорожче, проте виграє той товаровиробник, який продає свою продукцію дешевше; між споживачами, всі мають намір купити дешевше, проте як свідчить практика, висока ціна це вища якість; між продавцями та споживачами, перемагають ті, хто можуть вистояти в конкурентній боротьбі, та впровадити свої умови купівлі – продажу [4].

Конкуренцію можна поділити на такі основні види: цінова – нецінова, досконала – недосконала, внутрішньогалузева – міжгалузева, добросовісна – недобросовісна, внутрішньогалузева – міжгалузева. Кожен з видів характерний окремого регіону, сегменту ринку та механізмів, які впливають на нього.

Цінова конкуренція полягає в тому, що товаровиробники та постачальники намагаються просунути свою продукцію, товари, роботи та послуги на ринок за цінами нижчими ніж в конкурентів. Будь – яке підприємство зацікавлене в отриманні максимального прибутку, шляхом підвищення ціни на продукцію або зниження витрат на виробництво. Але наявність на ринку конкуренції утримує продавців (товаровиробників) від встановлення надвисоких цін на продукцію. Дрібні і середні підприємства задля того, щоб утриматися на ринку, зазвичай претендують на невелику частку

ринку та долю прибутку. Крупні монополії зазвичай відмовляються від отримання прибутку, лише з метою витіснення конкурентів з ринку за рахунок низьких цін на свою продукцію [5].

Нецінова конкуренція включає в себе всі інші способи ведення конкурентної боротьби що не суперечать чинному законодавству країни. До таких способів можна віднести: підвищення якості продукції, збільшення витрат на збут (здійснення якісної рекламної політики), кращі умови продажу товарів, робіт та послуг [5].

Досконала конкуренція (чиста конкуренція), це ринкова ситуація, за якої численні товаровиробники реалізують схожу продукцію і жоден з учасників ринку не може вплинути на загальну ситуацію на ринку. Але даний вид конкуренції зустрічається досить рідко. Недосконала конкуренція включає в себе монополію та олігополію. Монополістична конкуренція – ринкова ситуація за якої продавці здійснюють реалізацію схожих товарів, робіт та послуг, надаючи їм реальні або уявні виняткові якості [6].

Внутрішньогосподарська конкуренція – це економічна боротьба між товаровиробниками, які здійснюють свою діяльність в одній галузі і реалізують однакову продукцію, які задовольняють одну й ту саму потребу, проте мають відмінності в якості продукції, ціновій політиці та затратах на виробництво. Дана конкуренція виступає за більш вигідні умови виробництва, розширення ринків збуту, отримання максимального прибутку. В процесі внутрішньогосподарської конкуренції підвищується ефективність галузі, її технічний рівень та конкурентоспроможність, здійснюється вдосконалення структури виробництва відповідно до нових потреб [6].

Міжгалузева конкуренція – це конкуренція між товаровиробниками різних галузей економіки за як найвигідніше вкладання коштів з метою отримання максимального прибутку, при такій конкуренції вкладені кошти намагаються переправити з менш прибуткових галузей у більш прибуткові. На сучасному етапі розвитку економіки дана конкуренція може діяти лише в

дрібнотоварному виробництві, а також в сільському господарстві. Піком такої конкуренції була нижня стадія розвитку капіталізму [6].

В будь – якій галузі народного господарства різні види конкуренції мають свої особливості прояву. На початку XX століття була розповсюджена така форма прояву як «війна», це була недобросовісна конкуренція, яка проявлялась в збройних конфліктах. На початку XXI і з поступовим економічним розвитком дана форма прояву почала зникати а на її зміну прийшли більш цивілізовані форми прояву як «боротьба» або «змагання», які діють в межах закону, здійснюються за рахунок аукціонів, тендерів, якщо відбувається «придушення» або знищення конкурентів то це здійснюється шляхом впровадження нових технологій, освоєння нових ринків збуту та зміні цінової політики.

Сільське господарство є специфічною галуззю, тому особливості прояву конкуренції значно відрізняються від інших. Перш за все варто відзначити, що виробничий цикл в сільському господарстві триває щонайменше рік. Іншим вагомим фактором є те, що валове виробництво сільськогосподарської продукції ще не заповнило до кінця Український ринок, оскільки основна частина сільськогосподарської продукції, переважно це продукція рослинництва експортується. Тому в товаровиробників не виникає проблем в реалізації, єдиною проблемою може стати невідповідність продукції параметрам якості. Діяльність сільськогосподарських товаровиробників обмежена за рахунок природно – кліматичних умов, на які вони не мають впливу, а це в свою чергу призводить до зменшення обсягів виробництва та якості продукції [7].

Також сільське господарство характеризується яскравим проявом міжгалузевої конкуренції, ті товаровиробники, які займалися тваринництвом здійснюють скорочення виробництва або взагалі ліквідують поголів'я худоби, оскільки дана галузь є не прибутковою, та починають вкладати кошти у більш вигідні та ліквідні сфери виробництва, наприклад в рослинництво. Конкуренція у кожній галузі формується під впливом різних чинників ,до яких можна

віднести: загроза виробництва замінників, загроза входу нових товаровиробників та суперництво вже існуючих, покупці та постачальники.

Оскільки загроза виробництва замінників в даній сфері повністю відсутня, оскільки кінцевою продукцією є продукти харчування, яку людство неспроможне замінити на щось інше. Також вагомого впливу немає і загроза входу нових товаровиробників або суперництво вже існуючих, тому що даний ринок характеризується великою кількістю товаровиробників, і вони не мають впливу на ринок ціни, на даний ринок досить просто увійти і відповідно за необхідності вийти з нього, ну і мабуть ключовим елементом є те, що сільськогосподарська продукція користується великим попитом на зовнішньому ринку. А от мабуть самий великий та негативний вплив на ринок здійснюють покупці та постачальники. Це відбувається через підвищення цін на матеріально – технічні ресурси, а також за рахунок сталої ціни на сільськогосподарську продукцію, що в свою чергу призводить до стагнації та скорочення обсягів діяльності аграрного сектору. Спроможність будь – якого підприємства протистояти всім чинникам впливу та здатність вистояти конкурентній боротьбі визначається конкурентоспроможністю підприємства.

Економічний словник визначає конкурентоспроможність, як здатність діяти в умовах ринкових відносин і отримувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного вдосконалення виробництва, стимулювання працівників і підтримки продукції на високому якісному рівні. В основному зводиться до конкурентоспроможності продукції, яка визначається якісними і вартісними характеристиками, що забезпечують максимальне задоволення конкретної потреби споживача, найбільший для нього корисний ефект [8].

Об'єктами конкурентоспроможності виступає продукція, підприємство, країна, галузь, але переважно основними ключовими, які формують становище всіх об'єктів є продукція та підприємство [9].

Економічний словник зазначає, що конкурентоспроможність підприємства це здатність суб'єкта господарювання на підставі існуючих технологій, кадрів, організації виробництва і управління, забезпечення більш

ділової активності створювати конкурентоспроможну продукцію і тим самим отримувати прибуток. Конкурентоспроможність продукції – це характеристика продукції, яка відображає її відмінність від товару конкурента як за ступенем відповідності певній суспільній потребі, так і за витратами на її задоволення [10].

Основою формування конкурентоспроможності є конкурентні переваги. Конкурентна перевага – перевага над конкурентами, що досягається за рахунок пропонування споживачам товарів вищої якості або завдяки низьким цінам, або через надання великих вигід, які компенсують високі ціни на товари і послуги.

Конкурентна перевага є необхідною за двома причинами. Перша – маркетингова, яка дозволяє товаровиробникам втримувати вподобання споживачів до своєї продукції, через те що кожен товаровиробник має якусь певну відмінність від інших, він утримує наявних та залучає нових товаровиробників. Другою складовою є фінансова, її основною метою є отримання максимальних доходів, які будуть перевищувати вартість вкладених коштів. Якщо така складова як конкурентна перевага буде відсутня, то будь яке конкуруюче підприємство з може скопіювати продукцію, вийти з нею на ринок реалізації і цим самим зменшити його прибутковість.

До факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств відносяться: продуктивність сільськогосподарських угідь; чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві; фондоозброєність; фондозабезпеченість; енергоозброєність; енергозабезпеченість; продуктивність праці; витрати виробництва; рівень виробництва валової продукції сільського господарства; рівень прибутковості виробництва, співвідношення якісних і цінових факторів продукції, яка виробляється підприємством; фінансово-економічні, організаційні, маркетингові та інші фактори.

Можна розділити конкурентоспроможність підприємства на потенційну (економічна категорія, яку слід увести для характеристики порівняльної забезпеченості підприємств необхідними ресурсами) і поточну

(конкурентоспроможність продукції), яка характеризує конкурентоспроможність підприємства на певний момент на ринку. Основні елементи конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу сформовано у додатку А.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства визначається за допомогою трьох груп показників, які відображають конкурентоспроможність продукції, що випускається, та ефективність використання ресурсів. Перша група включає показники, які характеризують економічні параметри - собівартість, ціну виробу та споживання, умови платежу та поставок, строки та умови гарантії і т. д. Друга група включає показники, які характеризують стан та використання живої праці, основних виробничих фондів, матеріальних затрат, обігових коштів, а також фінансовий стан підприємства. Третя група – нормативні параметри, які показують чи відповідає виріб стандарту, нормам, правилам, що регламентують кордони, з яких даний параметр не має права виходити. До їх числа відносяться показники надійності, ресурс виробу, безвідмовність, довговічність, ремонтоздатність.

Всі фактори, які впливають на конкурентоспроможність, можна розділити на дві групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів відносять: місце розташування суб'єкта, територіальні особливості природно-ресурсного потенціалу, асиміляційний потенціал (самовідновлення природних ландшафтів території), галузеву структуру суб'єкта, рівень матеріально-технічного забезпечення, спеціалізацію суб'єкта господарювання, форму власності, розміри виробництва тощо.

До зовнішніх факторів відносяться: соціально-економічний розвиток регіону; рівень інвестиційної привабливості галузі/регіону; темпи інвестиційно-інноваційного розвитку галузі; кон'юнктуру ринку; інфраструктурне забезпечення ринку; рівень внутрішнього споживання; виробничі потужності передових підприємств регіону; рівень фінансової стійкості і ділової активності партнерів; сукупність економічних, екологічних, демографічних, науково-

технічних чинників у реалізації пріоритетів національної політики держави; організаційно-економічний механізм галузі та інше.

Узагальнюючими факторами, які формують конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств на підставі конкурентних переваг дослідники визначають: переваги товару над товарами конкурентів; нижчі витрати і ціни; переваги над конкурентами щодо рівня управління маркетингом – швидкість реагування на зміни попиту, вихід на ринок з новим товаром і доставки споживачу.

РОЗДІЛ 2

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ Й ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ СВІТУ

Головною характеристикою сучасного етапу розвитку світової економіки виступають процеси її транснаціоналізації і глобалізації, що визначили формування і функціонування глобальних багатопрофільних транснаціональних корпорацій, банків, фондів, інтеграційних союзів і інших структурно - територіальних утворень. На сучасному етапі розвитку світової економіки жодна держава не здатна функціонувати незалежно від інших, використовуючи тільки ресурси наявні на його території. Удосконалення засобів і інформації привело до стирання просторових і часових бар'єрів між країнами і регіонами світу. Для розвитку національного господарства уряд кожної країни змушений вживати заходів з метою розширення її участі в міжнародних економічних відносинах [11].

Транснаціоналізація – це процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК, в межах якої значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від міжнародних центрів за межами держави. Процес транснаціоналізації модифікує традиційне МПП. Виникає нова його форма - (міжкорпоративна) поділ праці, яке характеризує спеціалізацію господарюючих суб'єктів, що сформувалися на транснаціональній основі [12].

Глобалізація — це перехід від економік окремих країн до економіки міжнародного масштабу, це різке прискорення інтернаціоналізації всіх сфер світового життя, більш високий рівень відкритості національних економік, і, як наслідок, інтенсивний обмін інформацією, людьми, капіталом, товарами, культурними та духовними цінностями [13]. Сучасний процес глобалізації економіки здійснюється одночасно на двох рівнях: інтеграції держави (макрорівень); інтеграції процесів конкретної економічної діяльності на рівні підприємств організацій (мікрорівень).

Вона являє собою взаємопроникнення, взаємозв'язок і взаємопереплетення економік країн світу, коли економічні процеси, що відбуваються в одній країні, знаходять відображення в інших країнах, засноване на нових інформаційних технологіях і представляє весь світ як єдине ціле. Розвиток інформаційних технологій, з одного боку, є визначальним фактором сучасного процесу глобалізації, а з іншого – разом з глобалізацією впливає на структурну еволюцію економіки, економічне зростання та конкурентоспроможність національних економік. Зміни, що відбулися у сфері глобальних засобів комунікацій і становлення інформаційного суспільства призвели економіку світу до сверхдоступності і високої швидкості розповсюдження і використання інформації в суспільстві. Оцінювати інформацію і знання сьогодні необхідно як найважливіший фактор виробництва, що сприяє швидкій капіталізації світового господарства в цілому. В умовах обмеженості всіх видів ресурсів і при постійній загрозі випередження зі сторони конкурентів все більш істотну роль відіграє можливість своєчасного адекватного визначення перспективності тих чи інших наукових досліджень і моделювання процесу впровадження результатів науково-дослідної діяльності в українську економіку з урахуванням динамічних змін глобального світу [14].

Глобалізація це досить суперечливе явище, що має, як позитивні, так і негативні наслідки. Виділяють такі позитивні наслідки, як стимулювання розвитку нових технологій, поглиблення спеціалізації, економія в масштабах виробництва та інші, так і негативні, наприклад фінансові кризи, різного роду війни, безконтрольний рух капіталів [14].

Аналізуючи вплив глобалізації на економічний розвиток певної країни не можна ставити завдання пошуку єдиного універсального механізму ліквідації негативних наслідків глобалізації. Слід також виявити національні особливості в етнічному, історичному, ресурсному та геополітичному сенсі. Наслідки глобалізації також варто розглядати в розрізі окремих груп країн. З одного боку, відбувається прискорення науково – технічного прогресу, залучення всіх країн у глобальне виробництво і перерозподіл шляхом поглиблення

міжнародного поділу праці, відкриваються нові можливості для розширення торгівлі, інтенсивного руху капіталу [14].

Одним з основних негативних наслідків глобалізації є посилення і наростання масштабів екологічних проблем, до найважливіших з яких відносяться забруднення навколишнього середовища, руйнування її елементів і нехватка ресурсів для економічної діяльності: вони стали усвідомлюватися як загроза для самого життя і можливостей розвитку теперішнього і наступних поколінь. Фундаментальні трансформації, яких зазнає світове господарство за умов глобалізації, дедалі більшою мірою втягують у свою орбіту процеси транснаціоналізації бізнес-діяльності. Ця провідна тенденція сучасного світогосподарського розвитку, породжена зростаючою інтернаціоналізацією соціально-економічного життя, науки, техніки та гуманітарної сфери, набуває свого концентрованого втілення насамперед у формуванні в рамках сучасних ТНК глобальних виробничих мереж та усталених каналів виробничої, інвестиційної, фінансової й інноваційної взаємодії національних економік. На сьогодні діяльність ТНК досягнула свого найвищого рівня, охопивши практично всі країни світу та всі фази суспільного відтворення на галузевому та територіально-регіональному рівнях [14]. Ця тенденція сучасного розвитку світового господарства викликана в свою чергу за рахунок зростаючої інтернаціоналізації соціально – економічного життя, науки, техніки та гуманітарної сфери, що з однієї сторони є причиною, а з іншої, наслідком посилення ступеня монополізації суспільного виробництва. Виступаючи базисом глобальної інтеграції, вона набуває свого концентрованого вираження, насамперед, у формуванні в рамках сучасних транснаціональних структур глобальних ланцюгів доданої вартості, усталених каналів виробничої, інвестиційної, фінансової й інноваційної взаємодії національних економік, розширенні суб'єктної структури процесу монополізації та створенні нових інститутів його регулювання [15].

Виявлено, що транснаціоналізація економіки – один із найбільш впливових процесів сьогодення, що забезпечує збільшення масштабів і

ефективності виробництва, розширення географічних меж коопераційних зв'язків, удосконалення механізмів акумуляції капіталу і ресурсів розвитку, уніфікацію економічного простору у вигляді зближення “правил гри” і одноманітності в споживчих перевагах через домінування світових брендів і стандартів. У зв'язку з цим активна участь у процесі транснаціоналізації дозволить сформувати додаткові джерела розвитку, забезпечити продуктивність галузей та підвищити конкурентоспроможність національної економіки [16].

Транснаціоналізація розвивається в різних формах, серед них: прямі і портфельні інвестиції за кордоном; злиття і поглинання іноземних компаній; субпідрядні відносини; обмін ліцензіями; стратегічні альянси. Транснаціональні компанії (далі за текстом — ТНК) є головними каналами прямих іноземних інвестицій, які здійснюються за двома основними напрямками: будівництво нових об'єктів економіки; злиття і поглинання вже існуючих національних господарських одиниць [11]. ТНК - підприємства, незалежні від країни їх походження та форми власності на них (приватні, державні або змішані), що мають відділення в двох або більше країнах, які функціонують відповідно до системи прийняття рішень, що дозволяє проводити узгоджену політику і загальну стратегію, виникають шляхом створення в різних країнах широкої мережі філій і дочірніх компаній (додаток Б).

В даний час виділяють наступні типи транснаціональних корпорацій: горизонтально інтегровані корпорації з підприємствами, що випускають велику частину продукції; вертикально інтегровані корпорації, що об'єднують при одному власнику і під єдиним контролем найважливіші сфери у виробництві кінцевого продукту; диверсифіковані корпорації, які включають в себе національні підприємства з вертикальною і горизонтальною інтеграцією (типовим прикладом корпорації такого типу є шведська корпорація Nestle, що має 95% свого виробництва за кордоном і зайнята ресторанним бізнесом, виробництвом продуктів харчування, реалізацією косметики, вин) [11].

Транснаціональна діяльність призводить до суперечливих наслідків. З одного боку, вона прискорює розвиток і сприяє поширенню науково-технічної революції, передового досвіду організації виробництва. З іншого - необхідно враховувати і негативні наслідки впливу транснаціоналізації (рис. 2.1).

Рисунок 2.1. — Негативні наслідки впливу транснаціоналізації

Джерело: побудовано з використанням [11, с.26]

Однак не дивлячись на неоднозначні наслідки, транснаціональна діяльність може стати одним з найважливіших шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Таким чином, процеси інтернаціоналізації і глобалізації світової економіки як визначальні тенденції її розвитку починаючи з другої половини ХХ століття активізували зростання і значення економічного чинника розвитку, здатного не тільки впливати на світову економічну ситуацію, а й контролювати її [11].

Участь ТНК у сільськогосподарському виробництві у вигляді ПП і сільськогосподарських підприємств може виражатися у передачі та впровадженні технологій, покращенні фінансової діяльності галузі. Усе це може сприяти підвищенню рівня виробництва галузі, враховуючи вирощення сільськогосподарських культур. Вклад ТНК у забезпечення продовольчої безпеки не обмежується тільки поставками продовольства, він також включає підвищення рівня продовольчої безпеки і доступності продовольчих товарів.

Обсяги ПП відносно значними залишаються в виробництво товарних культур, таких як цукрових тростин, свіжі квіти, овочі. Основна частка ПП, що спрямовується в економіку країн, що розвиваються, припадає на виробництво продовольчих та експортних культур. З точки зору основних видів продукції, на які орієнтуються іноземні інвестори в країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою, очевидна регіональна спеціалізація.

У цілому присутність ТНК у країнах, що розвиваються, сприяла переведенню на товарну основу й модернізацію сільського господарства. ТНК не є єдиними (і рідко виступають основними) рушійними силами даного процесу, але вони відіграють важливу роль у розвитку сільськогосподарського виробництва країн світу. Для цього ТНК використовували не тільки прямі інвестиції в сільське господарство, але й недольові форми участі в сільськогосподарському виробництві, головним чином за допомогою підрядних форм господарювання. У багатьох випадках це забезпечило передачу ноу-хау, сучасних методів виробництва, підвищило рівень доступності кредитів і різноманітних вихідних ресурсів для виробництва, а також відкрило доступ до ринків великій кількості дрібних фермерів, які раніше вели в основному натуральне господарство.

Визнаючи потенційні вигоди, які отримують країни, що розвиваються, від участі ТНК в їхньому сільськогосподарському виробництві, слід враховувати й можливість негативних наслідків. Особливу занепокоєність викликає асиметрія між кількістю дрібних фермерів та обмеженою кількістю крупних покупців, у зв'язку з чим виникає питання загострення конкуренції. Експансія ТНК призводить до виснаження внутрішнього природного потенціалу країни, встановлення монопольних цін на вироблену продукцію, що, у свою чергу, виступає потужним важелем інфляційних процесів. Для досягнення мети нарощення обсягів прибутків ТНК спрямовують свої ПП на застосування інтенсивних сортів сільськогосподарських культур і порід сільськогосподарських тварин, виведених за допомогою генної інженерії.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ У ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасний світовий економічний розвиток характеризується таким явищем як глобалізація. Глобалізаційні процеси розвиваються спірно. Поглиблюється нерівномірність розвитку окремих регіонів світу, здійснюються спроби посилення впливу окремих держав на хід світового економічного розвитку. Спроби формування однополярного світу супроводжуються різного роду економічними та політичними кризами світового простору. Розквіт тероризму і локальні військові конфлікти впливають на темпи економічного розвитку окремих держав. Тим часом ідеологія домінування окремих країн вимагає від національних держав нових шляхів розвитку. Внаслідок цього з'являється потреба дослідження тенденцій глобалізації та її впливу на економічні процеси в Україні в тому числі і на вплив аграрного бізнесу [14].

Історичні форми торгової глобалізації можна поділити на такі етапи:

- Доба промислової революції;
- Доба класичного Золотого стандарту;
- Міжвоєнні роки;
- Бреттон – вудський період;
- Сучасний період.

На кожен із етапів мали вплив ряд концепцій такі як: екстенсивність; інтенсивність; динаміка; вплив торгівлі; інфраструктура; інституціоналізація; стратифікація та ієрархія; нерівномірність.

Отже спробуємо детально розібрати один із періодів та вплив концепцій на них на прикладі доби промислової революції

Промислова революція — процес переходу від аграрної економіки, для якої характерні ручна праця і ремісниче виробництво, до індустріального суспільства з переважанням машинного виробництва. Процес починається в Англії у 1740-1780-х роках і тільки потім поширюється на інші країни Європи

та США. Сам термін з'явився значно пізніше і став широко вживаним лише з останніх десятиліть XIX століття [17].

В добу промислової революції спостерігається середня екстенсивність яка характеризується тривалими зв'язками між Азією, Європою й Африкою, які сягнули згодом Америки, а вже потім Австралії та Азії; низька інтенсивність для економіки в цілому, але значна для певних галузей; низький рівень динаміки; низький вплив торгівлі для більшості економік і важливий вплив для окремих галузей і для ширших соціальних змін; в інфраструктурі відстежуються прості транспортні системи розвиваються впродовж періоду з поліпшенням суден і техніки навігації; рівень протекціонізму спочатку низький, але зростає з формуванням націй і держав, мінімальне міжнародне регулювання; спостерігається спочатку низька стратифікація, але починаючи з XIII ст. торгівля дедалі більшою мірою набуває імперських форм організації; простежується висока нерівність, яка в основному поклала окремі осередки торгівлі. Інші регіони здебільшого не враховано (додаток Д).

Концептуалізація глобалізації можна поділити на три тенденції, до яких можна віднести гіперболістів, скептиків та трансформаціоналістів.

Гіперглобалізм (революційний глобалізм) поширюється як успішний варіант суспільного розвитку за західною моделлю і представляє глобалізацію майбутнього як фундаментальну реконфігурацію всієї системи людських дій. В основі цих ідей - неоліберальна теорія і практика, відповідно до якої глобалізація є специфічним варіантом інтернаціоналізації господарського, політичного та культурного життя людства, орієнтованого на форсовану економічну інтеграцію у глобальних масштабах з максимальним застосуванням науково-технічних досягнень та вільно-ринкових механізмів.

Гіперглобалісти, починаючи з Р.Кеохейна і Дж.Ная, а саме їхньої книги "Могутність і взаємозалежність", зазначали, що формується така складна система економічних, політичних взаємозв'язків, в якій конфлікт великих держав виключений. Представники школи гіперглобалістів вважають, що глобалізація - це в першу чергу економічне явище, яке створює новий тип

переможців і переможених; глобальна економіка все більше інтегрується; глобальний капітал змушує всі уряди дотримуватись неоліберальної економічної дисципліни, тому політика стає сферою раціонального економічного управління.

Гіперглобалісти передбачають виникнення глобальної цивілізації, глобального громадянського суспільства і появу абсолютно нового світового порядку. Держави, на їхню думку, стають все менш ефективними і слабкими в конкуренції з новими міжнародними суб'єктами. Гіперглобалісти впевнені, що відбувається денаціоналізація економічної й політичної влади. Інтеграція держав у наднаціональні економічні об'єднання стає все більш значною частиною глобалізації. У їх поглядах спостерігається яскраво виражений суб'єктивно-ідеологічний підхід до процесів глобалізації. Вони обґрунтовують свою позицію тим, що більшість економічних процесів, які відбуваються в сучасному світі, так чи інакше пов'язані виключно з діяльністю найбільших суб'єктів міжнародних відносин - транснаціональних корпорацій, а відповідно саме цей фактор, тобто посилення ролі ТНК, і є головним змістом процесів глобалізації [18].

Зростання ТНК і мереж глобального виробництва створює безкордонну економіку, за якої уряд втрачає можливість управління національною економікою. Проте гіперглобалісти розуміють, що національний і транснаціональний капітал мають потребу в державних інститутах і нормах.

Скептики, до яких належить велика кількість дослідників, політиків і суспільних діячів, виступають з прямою чи опосередкованою критикою теорії та практики глобалізації. Представники скептичної школи ставлять під сумнів, що має місце саме процес глобалізації, а не процес ускладнення світового порядку. Вони бачать в глобалізації поширення західного модернізму, а світову інтернаціоналізацію вважають супутнім продуктом розповсюдження американського світового порядку. Під глобалізацією скептики розуміють уніфікацію життя на основі єдиних ліберальних цінностей шляхом нав'язування цінностей розвинених країн іншим країнам і суспільствам [18].

Скептики (П.Херст, Г.Томпсон, Д.Аллен, Р.Гілпін, Н.Ферпоссон та ін.) стверджують, що глобалізація - це міф. Вони, порівнюючи світові потоки товарів, інвестицій і робочої сили в XIX столітті з сучасністю, зазначають, що досягнутий нині рівень економічної інтеграції нижчий, а отже, ступінь сучасної глобалізації перевищений. Більшість скептиків переконані, що наявні зміни підтверджують лише те, що на економічну активність впливають процеси регіоналізації, оскільки головними центрами світової економіки є Північна Америка, Європа та Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Поняття глобалізації, на думку скептиків, - це винахід захисників вільної торгівлі, які прагнуть знищити державу загального добробуту і тим самим зменшити державні видатки.

Це рух назад, тому що наприкінці XIX ст. вже існувала так звана відкрита глобальна економіка. Отже, вони ставлять під сумнів ідею унікальності глобалізації як процесу. До того ж в глобалізації, на їхню думку, виражена наявність протилежних тенденцій: з одного боку, фінансово-економічна діяльність вимагає все більшого простору і передбачає відсутність зв'язку з певним місцем, а з іншого - люди все гостріше відчують потребу у приналежності до «рідного» середовища, де вони почували б себе як вдома. Слід також враховувати, що більша частина праць, написаних скептиками, розглядає процес глобалізації з економічної або культурної точок зору.

На цей недолік вказує і Е. Гідденс в своїй праці «Нестримний світ», стверджуючи, що глобалізація - це багатогранний та диференційований процес, який знаходить своє вираження не лише в економічній і культурній сферах, а також і в політичній, військовій, інформаційній, соціальній. Представники скептичного підходу взагалі критично розглядають погляди гіперглобалістів і намагаються розвіяти міфи, створені навколо глобалізації.

Трансформісти (еволюційні глобалісти) вважають сучасну форму глобалізації історично безпрецедентною, яка свідчить про поступову адаптацію держав і суспільств до взаємозалежного нестабільного світу з його обов'язковими соціальними та політичними змінами, розглядають глобалізацію як процес, у якому відсутня чітко фіксована й визначена мета: або повністю

інтегрований світовий ринок, глобальне суспільство, або глобальна цивілізація. На їхню думку, немає жодного апріорного підґрунтя вважати, що глобалізація повинна розвиватися в одному єдиному напрямку, причому сучасні трансформації не завжди мають позитивний результат, але, враховуючи їхню динамічність, інтенсивність і масштаб, вони є безпрецедентними [18].

Глобалізація як прояв трансформаційного розвитку сучасної світової цивілізації викликала надзвичайну інтенсифікацію світових зв'язків, що перетворюють наш світ на єдиний економічний, політичний та інформаційний простір, а також стала поштовхом для кардинальної трансформації політики загалом і політичних інституцій та соціальних взаємодій зокрема. Політика глобалізації потребує від національної держави координації раніше незалежно прийнятих рішень з іншими національними державами і підпорядкування інтересів держав інтересам світового співтовариства. Вчені, які підтримують таку позицію, вимагають від держав і суспільства поступової адаптації до більш взаємозалежного й в той же час нестабільного світу з його неминучими соціальними і політичними змінами, сукупність яких і становить зміст розвитку сучасних суспільств та світового порядку.

Трансформісти (Е.Гідденс, М.Кастельс, Б.Аксфорд, Д.Хелд, Д.Гольдблатт, Е.Макґрю, Д.Перратон, Дж.Розенау, Е.Гідденс) вважають, що глобалізація - це потужна сила, яка трансформує світ, відповідає за еволюцію суспільства, за зміну усього світового порядку, бачать в ній довготерміновий суперечливий процес, здатний до всіляких змін, і вважають некоректним прогнозування параметрів майбутнього, передбачають поступовість змін традиційної концепції державності. До прибічників цієї школи відносять У. Бека, А. Гідденса, Дж. Стігліца, які вважають, що глобалізація несе у собі можливості покращення життя всього людства [18].

З розвитком людство виникали різні напрями політичної економії та філософської які мали власний погляд та моделі глобальної політики, такими представниками були неоліберали, ліберальні інтернаціоналісти, інституційні реформатори, глобальні трансформатори, статисти протекціоністи та радикали.

Кожний із них трактував свої погляди на такі речі, як основні етичні принципи, хто повинен управляти, ключові реформи, бажану форму глобалізації та способи політичної трансформації (додаток В).

Сценарії розвитку глобальних процесів. До деякої міри підсумковими всіх напрямів досліджень щодо розвитку глобальних процесів можливо прийняти Матеріали національної розвідувальної ради США. На основі оцінок ключових факторів, демографічних тенденцій, природних ресурсів та оточуючого середовища, розвитку науки і технології, світової економіки і глобалізації, національної та інтернаціональної влади, майбутніх конфліктів і ролі США експертами цієї Ради були розроблені чотири варіанти глобального майбутнього:

I. Всепроникаюча глобалізація.

Технології, економічне зростання. Демографічні фактори та ефективне керівництво формують сприятливе середовище, яке дозволить більшості людей мати користь від процесів глобалізації. При підтримці лібералізації економіки через політичний консенсус глобальне економічне зростання розповсюдить матеріальні блага серед широких шарів населення і полегшить багато проблем, пов'язаних з ресурсами і демографічними факторами. В багатьох країнах роль держави скорчується у міру того, як її функції приватизуються або переходять до приватно – громадських об'єднань, а глобальне співробітництво по багатьох питаннях підсилюється при підписанні різних міжнародних угод. Водночас менша частина світу в країнах Африки на південь від Сахари, Близького Сходу, Центральної Азії та Південної Азії а також в регіоні Анд не буде в змозі скористатися результатами цих позитивних змін.

II. Згубна глобалізація.

При процвітанні еліт основна частина населення світу не отримує від глобалізації ніякої користі внаслідок того, що зростання чисельності населення і дефіцит ресурсів стають важким тягарем для багатьох країн, що розвиваються, а міграція – головним джерелом напруги між державами. Технології використовуються в бідних країнах не для вирішення їхніх проблем, а

використовується підривними або кримінальними організаціями. Світова економіка розколюється на три частини: зростання в розвинених країнах, помірковане або від'ємне зростання у розрахунку на душу населення в бідних країнах при збільшенні відриву від розвинутого світу, швидкий розвиток тіньової економіки. Водночас послаблюються як національні, так і міжнародні органи управління та політичні інститути при посиленні внутрішніх конфліктів як результат краху надій, при зростанні нерівності й все більшої суспільної напруги.

III. Регіональна конкуренція.

Регіональні особливості все гостріше проявляються в Європі, Азії та на американських континентах, як результат посилення супротиву глобальній перевазі США та її керівної ролі в процесах глобалізації в поєднанні з зайнятістю кожним регіоном вирішення власних економічних і політичних питань. Водночас технології розповсюджуються не однаково внаслідок різниць уявлень щодо інтелектуальної власності та масштабів використання біотехнологій, економічна інтеграція у сферах торгівлі та фінансів, навпаки, веде до високих темпів економічного зростання і загострення регіональної конкуренції. При цьому як держави так і інститути регіонального керівництва процвітають і в розвинутих країнах і в країнах, що розвиваються у міру того, як уряди визнають необхідність вирішення регіональних проблем і передають обов'язок глобальних організацій регіональним інститутам. Крім того, спрогнозовано, що регіони на південь від пустелі Сахара, Близького Сходу, Центральної та Південної Азії не матимуть успіху в пошуках ресурсів або політичної підтримки.

IV. Постполярний світ.

Внаслідок зростання необхідності США вирішувати внутрішні питання із гальмуванням темпів зростання і наступною стагнацією економіки підсилюється економічна і політична напруга з Європою й у міру того як США відкликають свої збройні сили з НАТО ця організація просуватиметься до занепаду, а Європа ставатиме все більш замкнутою і розраховуватиме на власні

регіональні інститути. Поряд і з цим, кризи національного керівництва в зонах Центральної і Південної Америки та Карибського басейну змусять США зосередити більше уваги на цих регіонах. Геостратегічні перемини в Азії можуть привести до довгострокового суперництва між арабськими державами, а регіональні та глобальні інститути будуть безпорадними при розвитку там конфліктної ситуації. Враховуючи пріоритет країни Азії, Європи та обох Америк, країни поза цими регіонами стануть маргіналами і фактично не матимуть джерел політичної або фінансової підтримки. На підставі цих можливих подій Рада зазначила, що їх можна об'єднати у дві групи: перша, де протиставляються позитивні й негативні ефекти глобалізації, а друга – надзвичайно змагальний, але не конфліктний регіоналізм і перехід до регіонального військового конфлікту [18].

У жодному сценарії окрім першого, глобалізація не приведе до широкого глобального співробітництва і у всіх чотирьох сценаріях країнам що потерпають внаслідок негативного зростання чисельності населення, нестачі ресурсів і слабкості керівництва, не вдається отримати користі від глобалізації.

Але в усіх чотирьох сценаріях життєво важливе значення мають ефективність національного, регіонального і міжнародного керівництва і, хоча б помірно, але стає економічне зростання при послабленні впливу США.

Проведено оцінку конкурентних позицій суб'єктів аграрного бізнесу на регіональному рівні (додаток Е). Підтверджено, що лідерами серед досліджуваних суб'єктів є ПП «БАЯ» та СГВК «Авангард». А от аутсайдером є ПСП «Агро-Урожай». Проте усі суб'єкти аграрного ринку регіону без виключення повинні продовжувати раціоналізувати процес своєї господарської діяльності та впроваджувати нові, більш ефективні напрями підвищення конкурентних позицій і формувати стратегію майбутнього розвитку для забезпечення зростання прибутковості, економічної ефективності та можливості розширеного відтворення для збільшення економічних вигід.

Сукупність запропонованих напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності формує систему підвищення конкурентних переваг

товаровиробників. Дану систему можна розглядати як сукупність визначених основних довгострокових цілей і завдань (як збоку самого підприємства, так і збоку зовнішнього середовища), сформованих у вигляді послідовного, конструктивного, раціонального плану з утвердженням курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей, який супроводжується постійним аналізом та моніторингом в процесі реалізації та спрямований на підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства на ринку та зростання його кінцевого фінансового результату.

Суб'єкти аграрного бізнесу мають безпосередній вплив на елементи внутрішнього середовища наведеної системи підвищення конкурентоспроможності, адже вони самотужки можуть регулювати процес планування та реалізації певного етапу та складової зазначеної стратегії на базі системи управлінських та аналітичних рішень. Деякі елементи зовнішнього середовища системи слід реалізувати лише за допомогою створення сукупності взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання та ринкових структур. Проте більшість елементів зовнішнього середовища вищезазначеної системи повинні стати основними та першочерговими напрямками реалізації державної політики відповідних органів влади, які повинні створити необхідні умови для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, поступового зростання їх добробуту та економічної ефективності, що прямо впливатиме на покращення економічної ситуації в державі та її продовольчої безпеки.

Раціоналізуючи діяльність товаровиробника та підвищуючи його результативність та конкурентоспроможність за допомогою зазначеної системи розвитку слід пам'ятати про сукупність потенційних ризиків, які можуть за певних умов скоригувати або нейтралізувати корисний вплив деяких складових елементів та факторів, адже потенційний ризик – це ризик, який себе не проявляв, але умови для його виникнення існують. Тому проведено експертну оцінку потенційних ризиків системи підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу.

Реалізація запропонованої системи підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу передбачає економічне зростання та оздоровлення товаровиробника, раціоналізацію його господарської діяльності та налагодження управлінського механізму. Проте не слід забувати про ймовірність виникнення потенційних ризиків, які можуть скоригувати кінцеві показники. Підприємство повинно бути готовим до їх виникнення та за допомогою ефективних управлінських рішень максимально швидко та вчасно мінімізувати їх негативний вплив.

Необхідно виділити окремі заходи, що стосуються підвищення конкурентоспроможності у різних секторах аграрного сектора економіки:

- для зернових та насіння соняшнику - скорочення маркетингових витрат та вирішення питання відшкодування податку на додану вартість для експортерів;
- для цукрової галузі - розробка програми реформування галузі та перепрофілювання і переоснащення неперспективних заводів;
- для молочного сектору - підвищення техніки та адаптування товарів до вимог законодавства ЄС з гігієни та якості;
- для м'ясного сектору - впровадження новітніх технологій, а також підвищення ветеринарно-санітарних вимог до м'ясної продукції.

З метою посилення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції необхідно здійснити такі заходи: відпрацювання фінансово-кредитної, податкової й цінової політики в агропромисловому виробництві; гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно стандартів ЄС; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; підвищення ефективності роботи маркетингових і менеджментських служб; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами; удосконалення антимонопольного законодавства стосовно формування ринкових відносин і розвитку конкуренції.

Вагомою особливістю останніх десятиліть, яка значно змінила підходи до розуміння процесу глобалізації, є обмеження світових ресурсів, у тому числі природних, що пов'язане зі збільшенням споживання природних ресурсів населенням і галузями економіки для виробництв. Нарощуванням рівня споживання природних ресурсів через зростання населення планети призвело до значного погіршення стану екосистем й обмеження можливостей до самовідновлення окремих видів природних ресурсів, особливо гостро це відчувається у погіршенні якості і доступності до питних водних ресурсів.

Отже, наслідки глобалізації є вагомими для усієї світової спільноти, що відчувається не лише через посилення асиметричних конфліктів, а і загострення екологічної ситуації у світі, що змінює можливості держави у гарантуванні національної безпеки, підвищення конкурентних позицій держави у світовій економіці.

Отже, постає потреба у забезпеченні пропорційного та безперервного економічного зростання, формування ефективної структури економіки та розвинутого ринку цінних паперів, скорочення дефіциту бюджету та державного боргу, забезпечення соціального захисту та підвищення якості життя населення, підтримка стійкості національної валюти тощо. Ці завдання визначають стратегію економічної безпеки як формування та обґрунтування стратегічних пріоритетів, національних інтересів, засобів і механізмів вирішення проблем.

Основні завдання по підвищенню конкурентоспроможності мають тісний зв'язок із процесами глобалізації і визначають основні пріоритети у стратегічному розвитку будь-якої держави світу, регіону світу, галузі, у тому числі аграрного сектора економіки. У контексті зазначеного вагомою складовою розвитку аграрного сектора є гарантування конкурентоспроможності галузей, продукції (товарів), для внутрішнього споживання та експортування.

ВИСНОВКИ

Конкурентоспроможність суб'єктів аграрного бізнесу полягає у спроможності їх виживати у складних умовах, оскільки таким підприємством може бути тільки фінансово стійке підприємство, що розвивається у виробничому та економічному напрямі. Результатом прогресуючого розвитку людського суспільства є виникнення і формування конкуренції, яка, в свою чергу, є динамічною силою його розвитку. Конкуренція змушує суб'єкти діяльності не зупинятися на досягнутому, а постійно рухатися і самовдосконалюватися. Конкурентоспроможність продукції є складною, багатоваріантною характеристикою, яка складається з великої кількості взаємопов'язаних показників. При цьому оцінка конкурентоспроможності повинна показувати не лише її привабливість для споживача, а й з боку виробника, відображаючи його інтереси у випуску і реалізації певних видів продукції. Теоретичне обґрунтування складових конкурентоспроможності підприємств аграрного сектора економіки надає можливість виявити прямий вплив конкурентних переваг на результат діяльності. А тому дієвість у прийнятті управлінських рішень щодо підвищення конкурентних переваг потребує системного аналітичного обґрунтування.

Виробництво конкурентоспроможної продукції в аграрній сфері є результатом господарської діяльності конкурентоспроможних підприємств, які мають можливість, виготовити та забезпечити необхідний рівень потреб споживачів. Ефективне використання наявного виробничого потенціалу та його раціональне і обґрунтоване примноження забезпечує підприємству конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на зовнішньому аграрних ринках. Саме ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світове господарство може відбутися лише за рахунок досягнення високого рівня загальної конкурентоспроможності країни, регіону, галузі, конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів, а також конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляються вітчизняними підприємствами на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Список використаної літератури

1. Євчук Л.А. Стратегічне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств: монографія / Євчук Л. А. – Миколаїв: Вид-ць Прокопчук Т. Ю., 2010. – 340 с.
2. Економічний словник – довідник/[Електронний ресурс]. Режим доступу: URL. <http://www.sesia.org.ua/399.html>
3. Галушка З.І. Стратегічний менеджмент: навч.– метод. посібник. /Галушка З.І., Комарницький І.Ф.– Чернівці: Рута, 2006. – 248с.
4. Євчук Л.А. Теоретичні аспекти розвитку конкурентоспроможності підприємств в агропромисловому виробництві / Л. А. Євчук // Економіка АПК. –2005. – № 8. – С. 120–125.
5. Борисов Е. Ф. Экономическая теория: вопросы — ответы. — М.: Инфра-М, 2000. — 196 с.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т./ [редкол.: С.В. Мочерний та ін.]. — К.:Академія, 2000.-Т.1.-864 с.
7. Міценко Н.Г. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах/Н. Г. Міценко, О. С. Смик//Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – С. 243-247.
8. Економічний словник – довідник/[Електронний ресурс]. Режим доступу: URL. <http://www.sesia.org.ua/397.html>
9. Лифиц И. М. Теория и практика оценки конкурентоспособности товаров и услуг / И. М. Лифиц. – М.: Юрайт, 2001. – 224 с.
10. Долинская М. Г. Маркетинг и конкурентоспособность промышленной продукции/ М. Г. Долинская, И. А. Соловьев. – М. : Издательство стандартов, 1991. – 128 с.
11. Шаховский Л.С. Мировая экономика и международные экономические отношения. Конспект лекций : учебное пособие / коллектив авторов ; под ред. Л.С. Шаховской. — Москва : КНОРУС, 2017. – 27с.
12. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : [підручник] / О.І. Рогач. – К. : Либідь, 2005. – 720 с.
13. Липов В.В. Міжнародна економіка: міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль 2. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії. Навч.-практ. посіб. / В.В. Липов — К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. — 368 с.
14. Тарханова Н. О. Глобалізація світового господарства та її вплив на економічний розвиток України/Н.О. Тарханова// Донбаська національна академія будівництва і архітектури – Випуск 2013-2(100) – с. 98- 102.
15. Столярчук Я. М. Глобальна Транснаціоналізація бізнес – діяльності: тенденції, формати, конфлікт інтересів/Я. М. Столярчук//Серія «Економічні науки» ЧЗ./Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід – 2015 р. Випуск 22. – с. 87 – 94.

16. Гудим К.М. Сучасні тенденції розвитку та функціонування процесів транснаціоналізації в Україні/К.М. Гудим//Дніпропетровський державний аграрно – економічний університет – 2015р. №2 1(35) –с. 69-72.

17.Промислова революція/[Електронний ресурс]. Режим доступу: URL. <http://mynule.com/articles/promislova-revolyciya>

18.Власов В.І. Глобалістика: історія, теорія : монографія [Текст] у 2-х томах / В.І. Власов, ННЦ «ІАЕ», ДНСТБ НААН; наук.ред.акад.НАН України О.Г. Білорус і чл.-кор. НААН України В.А. Вергунов. — Вінниця : ТОВ «Нілан—ЛТД». 2012.— 570 с.

Додаток А

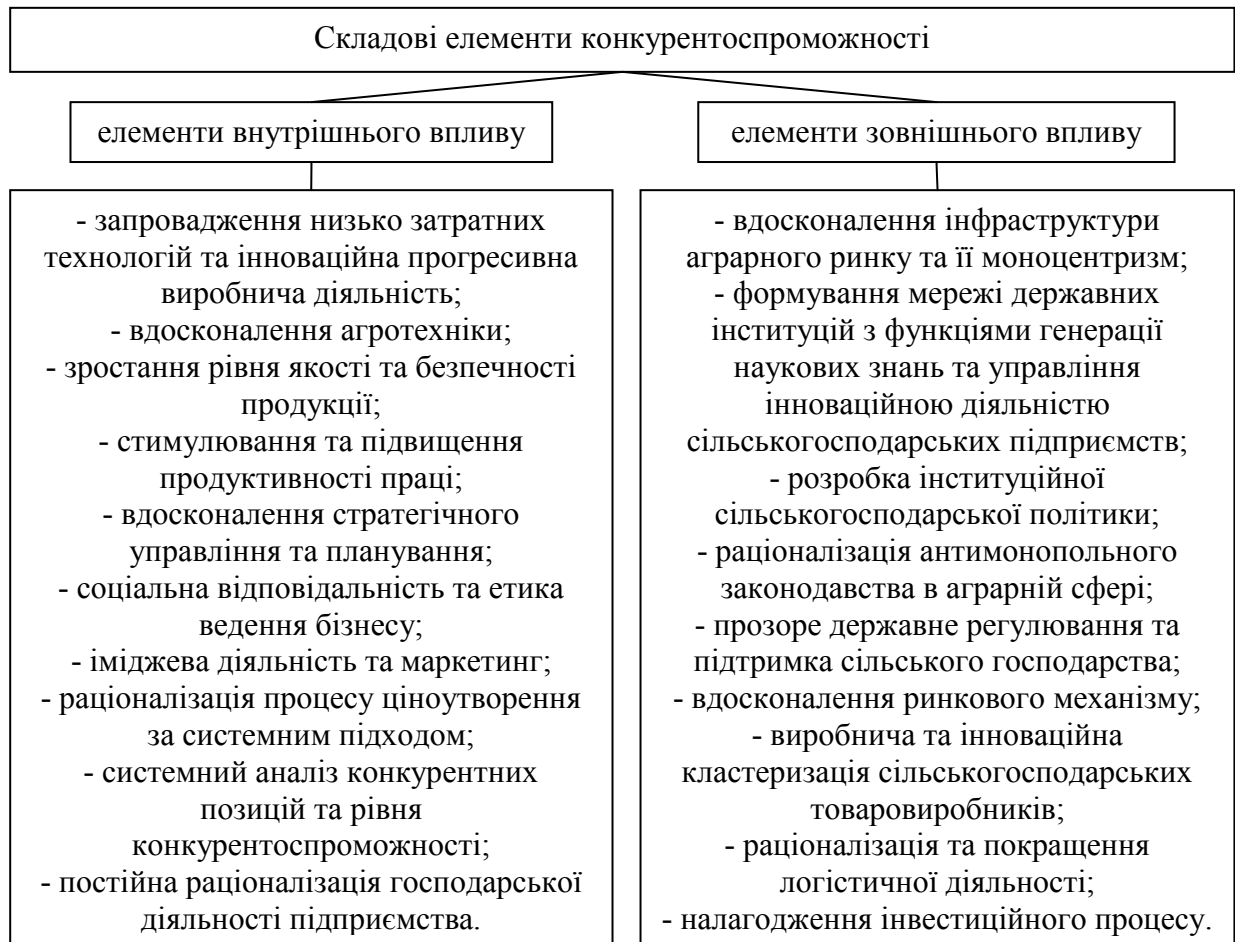

Рисунок А1 — Складові елементи конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: авторська розробка на основі опрацьованих літературних джерел

Додаток Б

Таблиця Б 1 Транснаціональні компанії світу

Корпорація	Країна походження	Підгалузь
Машинобудівельний комплекс		
General Motors Corp.	США	Автомобілебудування
Ford Motor Co.	США	Автомобілебудування
Daimler Chrysler AG	Німеччина	Автомобілебудування
General Electric Corp.	США	Електротехніка, електроніка
Toyota Motor Corp.	Японія	Автомобілебудування
Volkswagen Group	Німеччина	Автомобілебудування
Виробництво електронної та електротехнічної продукції		
Hewlett-Packard, Dell, IBM	США	Комп'ютери та комп'ютерна техніка
NEC, Ricoh, Fujitsu	Японія	
Toshiba, Sharp, Fuji, Mitsubishi Electric	Японія	Електротехніка, електроніка
Alstom	Франція	
Sony, Matsushita Electric	Японія	Побутова техніка, засоби зв'язку, напівпровідники
LG	Південна Корея	
Агропромисловий комплекс		
Nestle	Швейцарія	Сільськогосподарська сировина і продукти харчування
British American Tobacco Pic.	Великобританія	
Copart Spa	Італія	
Danone Group Sa	Франція	
Montedison Group	Італія	
Cadbery-Shweppers Pls	Великобританія	

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованих літературних джерел

Додаток В

Моделі глобальної політики

	1. Неоліберали	2. Ліберальні інтернаціоналісти	3. Інституційні реформатори
Основні етичні принципи	Індивідуальна свобода	Права людини і поділ обов'язків	Спільний характер, побудований на принципах прозорості, дорадчості і відповідальності
Хто повинен управляти	Індивідууми через ринкові стосунки і мінімальне втручання держави	Люди через уряди, підзвітні міжнародні режими та організації	Люди через громадське суспільство, ефективні держави та міжнародні інституції
Ключові реформи	Знищення бюрократичних державних організацій і дерегулювання ринків	Міжнародна вільна торгівля і створення прозорого та відкритого міжнародного врядування	Роширення політичної участі, тристоронній підхід до національного та міжнародного прийняття рішень, безпечне забезпечення глобальними суспільними благами.
Бажана форма глобалізації	Глобальні вільні ринки, верховенство права з «безпечною мережею» для найгірших випадків	Пришвидшення взаємозалежності через вільну торгівлю, впроваджене в кооперативних формах міжурядності	Регульовані глобальні процеси поруч з демократичними глобальним управлінням
Спосіб політичної трансформації	Ефективне політичне лідерство, мінімальне бюрократичне регулювання і створення міжнародного режиму вільної торгівлі	Посилення дотримання прав людини, регулювання охорони навколишнього середовища разом з реформою глобального управління	Підтримання ролі держави і громадського суспільства для посилення обсягу колективних дій і реформи управління від локального до глобального рівнів

Продовження додатку В

	4. Глобальні трансформатори	5. Статисти протекціоністи	6. Радикали
Основні етичні принципи	Політичне рівноправ'я, рівна свобода, соціальна справедливість і поділ обов'язків	Національні інтереси, спільна соціокультурна тотожність і спільний політичний характер	Рівність, спільні блага, гармонія з навколишнім середовищем
Хто повинен управляти	Люди через багаторівневу структуру управління від місцевого до глобального	Держави, народи і національні ринки	Народ, що організований через самоврядні спільноти
Ключові реформи	Посилення різноманітного членства у взаємопов'язаних політичних спільнотах, від локального до глобального рівня, підтримувальна роль міжнародного права	Посилена можливість держави управляти, міжнародна політична співпраця (де необхідно)	Самокеровані підприємства, робочі місця та спільноти разом зі встановленням демократичного управління
Бажана форма глобалізації	Багаторівневий демократичний космополітичний державний устрій, регулювання глобальних процесів для досягнення рівної автономії всіх	Посилена можливість національних держав, ефективна геополітика	Локалізація, регіоналізація всередині держави, деглобалізація
Спосіб політичної трансформації	Реконструкція глобального управління через демократизацію держав, громадського суспільства і транснаціональних установ	Державні реформи і геополітика	Соціальні рухи, недержавні організації, соціальні зміни, що йдуть «знизу догори»

Додаток Д

Концепція	Доба промислової революції	Доба класичного Золотого стандарту	Міжвоєнні роки	Бреттон-вудський період	Сучасний період
Екстенсивність	Середня: тривалі зв'язки між Азією, Європою та Африкою, які сягнули згодом Америки, а потім Австралії та Азії	Високий: більшість територій залучені в міжнародну торгівлю на початку 20 ст.	Багато країн беруть участь у торгівлі, але розриваються попередні зв'язки в закритих торгових блоках.	Комуністичні країни переважно виключені зі світової торгівлі при загальній участі в ній усіх країн	Участь майже всіх країн і високий рівень зв'язків між ними. Членство у СОТ 132 держав у 1997 році
Інтенсивність	Низька для економік у цілому, але значна для певних галузей	Середня: дуже висока для деяких країн, але для більшості низька	Початково нижча, ніж до Першої світової війни, і різко падає в 1930-х до ще нижчого рівня	Початково низька з тенденцією зростання до рівнів, порівняних із характерними для доби класичного Золотого стандарту	Високий: стосовно обсягу виробництва – безпрецедентні рівні; на торгівлю припадає більша частка приватного виробництва, ніж будь – коли досі.
Динаміка	Низька	Середня – висока	Низька	Низька	Висока: швидкі технологічні зміни та світова конкуренція
Вплив торгівлі	Низький для більшості економік; важливий для окремих галузей і для ширших соціальних змін	Високий: центральний для розвитку головних експортерів і дедалі важливіший у визначенні доходів у індустріальних державах.	Високий початковий вплив торгівлі стає низьким	Зростає зі зростанням торгівлі; важливий для індустріального зростання	Високий: торгівля є ключовою частиною економіки, й дедалі зростає її важливість у визначенні доходів та індустріальної структури

Продовження додатку Д

Інфраструктура	Прості транспортні системи розвиваються впродовж періоду з поліпшенням суден і техніки навігації	Індустріалізація транспорту із застосуванням парових машин; значне падіння транспортних витрат; нова комунікаційна технологія	Подальше поліпшення транспорту, не надто помітне на тлі розвитку в інших галузях	Падіння повітряного і морського фрахту	Закріплення попереднього спаду витрат; значний прогрес у комунікаційній технології сприяє торгівлі послугами
Інституціоналізація	Торгові компанії та організації купців; рівень протекціонізму спочатку низький, але зростає з формуванням націй і держав; мінімальне міжнародне регулювання	Поширення двохсторонніх угод про стандарти міжнародних ринків. Змінні рівні протекціонізму; інколи високі, але поступово набуває чинності принцип нації найбільшого сприяння	Скасування міжнародних угод; зростання протекціонізму у 1930-х рр. і зниження торгівлі до регіонального рівня	Торгівля формалізована згідно і зГАТТ. Багатостороннє управління торгівлею. Початок лібералізації	Всесвітньо торгова організація дедалі більше діє як світова інституція, що гарантує дотримання спільних правил у всьому світі та сприяє інтенсифікації торгової лібералізації
Сертифікація. Ієрархія	Спочатку низькі але починаючи з XIII ст. торгівля дедалі більшою мірою набуває імперських форм організації	Значні обсяги торгівлі припадають на імперії. В торгівлі планують ключові експортери	З крахом світової торгівлі провідні держави виходять на регіональний рівень	Дедалі більш регульована торгівля між індустріалізованими країнами; США – панівна торгова країна.	Торгівля переважно між країнами ОЕСР, але з тенденцією зниження концентрації торгівлі. Зростання ролі інших країн, спочатку експортерів нафти, далі нових індустріальних країн
Нерівномірність	Висока нерівність: окремі осередки торгівлі. Інші регіони здебільшого не	Торгівля важлива для провідних економік і первинних експортерів але інші райони	Спад торгівлі завдає особливо важкого удару головним експортерам; деякі	Повільне зростання ринків для деяких країн, але загальна експансія у світі	Дедалі більша диференціація торгівлі, що становить ключовий елемент зростання для

	затронуті.	маргіналізовані	країни спроможні досягти відновлення на раціональному рівні	частково це компенсує	одних економік при маргіналізації для інших
--	------------	-----------------	---	-----------------------	--

Додаток Е

Таблиця Е 1 Конкурентоспроможність та оцінка конкурентної сили
(за 5-бальною системою) суб'єктів аграрного бізнесу

Чинники	ПП «БАЯ»	Конкуренти				Рівень конкуренто- спроможності, %
		ДПДГ «Еліта» МД СДС_ІЗЗ_Н АНН	СГВК «Аван- гارد»	ПСП «Агро- Урожай»	ТОВ «Промітей – Сервіс»	
Якість продукції	5	4	5	4	5	100,0
Асортимент	4	5	5	4	4	80,0
Ступінь оновлення продукції	4	3	5	3	4	80,0
Виробничі можливості	4	4	5	3	4	80,0
Забезпеченість основними виробничими засобами	5	4	5	3	5	100,0
Рівень технологій	5	4	5	3	4	100,0
Додаткові послуги	5	3	2	1	1	166,7
Відомість підприємства	4	5	5	4	4	80,0
Репутація	5	5	5	4	5	100,0
Величина витрат на рекламу	4	4	4	2	4	100,0
Маркетинг	4	4	4	2	4	100,0
Прийнятна для покупця ціна	5	4	5	4	5	100,0
Співвідношення ціна/якість	5	4	5	4	5	100,0
Збутова мережа	4	4	4	3	4	100,0
Охоплення ринку організованими продажами	5	4	5	4	5	100,0
Ступінь готовності до постачання	5	5	5	4	5	100,0
Фінансовий стан	5	4	4	3	4	125,0
Забезпеченість фінансами	5	4	4	3	4	125,0
Загальна оцінка	83	74	82	58	76	101,2

Джерело: представлено автором з використанням статистичної інформації

Таблиця Е2 Конкурентна карта суб'єктів аграрного бізнесу

Класифікація господарств за тенденцією до зміни конкурентної позиції	Класифікація за ринковою часткою			
	лідер	сильна конкурентна позиція	слабка конкурентна позиція	аутсайдер
Швидке покращення конкурентної позиції		ПП «БАЯ»	ТОВ «Промітей – Сервіс»	
Покращення конкурентної позиції		СГВК «Авангард»	ДПДГ «Еліта» МД СДС ІЗЗ НАНН	ПСП «Агро-Урожай»
Погіршення конкурентної позиції				
Швидке погіршення конкурентної позиції				

Джерело: представлено автором з використанням статистичної інформації

Таблиця Е3 Експертна оцінка потенційних ризиків системи підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу

№ з/п	Оціночні критерії	Максимальна питома вага, %
1.	Ризики, що належать до загальної соціально-економічної ситуації: - політична нестабільність	12
2.	- перспективи економічного розвитку	11
3.	- фінансова нестабільність	10
4.	Виробничі ризики: - несприятливі кліматичні умови	12
5.	- незаплановане зростання поточних витрат	9
6.	- зриви графіків поставок	6
7.	- нестача кваліфікованих трудових ресурсів	5
8.	Ринкові ризики; - зміна попиту на продукцію	9
9.	- стрімкий розвиток конкурента (-ів)	8
10.	- втрата позицій на ринку	9
11.	- зміна цінових характеристик та очікуваних економічних результатів	9
Разом		max 100

Джерело: авторська розробка на основі опрацьованих літературних джерел